

BUDJET TASHKILOTLARIDA ISH HAQIDAN USHLANMALAR VA ICHKI AUDITNI TAKOMILLASHTIRISH

Haydarov Ozodjon Po'latjonovich
Toshkent shahar Mirzo Ulug'bek tumani
Bank-Moliya akademiyasi
1-bosqich magistratura tinglovchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada budjet tashkilotlari smetalari hisobi va ichki auditini muhim tamoyillarini takomillashtirish haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Budjet tashkilotlari, smetalari, hisob auditi, ichki audit, nazorat, buxgalteriya, islohot, iqtisodiyot, vazifa.

Iqtisodiyot jadallik bilan o'zgarib borayotgan bu davrda kundan-kunga rivojlanayotgan texnologiyalar bilan ishlash, tartibga soluvchi talablar va tekshiruvlarni kuchaytirish, operatsion va innovatsion muhitda o'zgarishlarga moslashish uchun tezkor bo'lish va o'z ustida tinimsiz ishlash lozim.

Ichki audit faoliyati tashkilotning maqsadlariga erishishda boshqaruvning samaradorligini, risklarni boshqarish va nazorat qilish jaraenlarini baholash va takomillashtirishga tizimli intizomli endoshuvni kiritish orqali erdam beradi[3]. Intizomli yondoshuv esa ichki audit xizmatini o'z maqsadi, vazifalari prinsiplari, puxta tuzilgan rejalari, usullari, amallari ketma-ketligini to'g'ri belgilab olishida ko'rinadi. Tashkilotda ichki auditni quyidagi prinsiplar asosida tashkil qilish lozim:

- qonunchilik prinsipi – o'rnatilgan tartibdagi normativ hujjatlarga, ichki auditning qonun va normalaridan chetga chiqmagan va amal qilgan holda amalga oshirilishi;
- mustaqillik prinsipi – tashkilotda ichki auditni o'tkazishda o'z vazifalariga mustaqil endoshishi;
- ob'ektivlik prinsipi – ichki nazoratni amalga oshirishda aniq hujjatlarga asoslangan ma'lumotlardan tartib bilan foydalanish, qonunchilik asosida tashkil qilish, usullardan foydalanish yo'llari, to'liq va ishonchli ma'lumotlar bilan ta'minlashi;
- javobgarlik prinsipi – tashkilotning ichki auditida samarasiz o'tkazilgan nazoratlar uchun belgilangan qonunchilik asosida javobgar hisoblanishi;
- tizimlilik prinsipi – tashkilotda ichki auditni o'tkazishda har tomonlama ishlab chiqilgan chora-tadbirlarni qo'llash va uni boshqarish tizimi bilan bog'liqligini amalga oshirish[4].

Byudjet tashkilotlarida ichki auditni o'tkazishda mavjud ma'lumotlardan foydalanib, ularni tahlil qilishda ma'lum ketma-ketlikni ta'minlash maqsadga muvofiq bo'ladi. Buning uchun ichki auditor o'zi uchun reja tuzib olishi lozim. Byudjet

tashkilotlarida ichki audit rejasini boshqa tashkilotlardan farqi shundaki bu rejada ishchi guruh ishtirok etmaydi. Chunki byudjet tashkilotlarida ichki auditor 1 shtat birligida tashkil qilingan bo‘lib, nazoratni o‘zi amalga oshiradi. Byudjet tashkilotlari uchun ichki auditni o‘tkazish ketma-ketligi, foydalaniladigan usullari, buxgalteriya bo‘limlari bo‘yicha olib boriladigan alohida tekshiruvlarni tartibi taxminan quyidagi jadvalda keltirilgan:

Buxgalteriya bo‘limlarida audit o‘tkazish tartibi va usullari

№	Tekshiriladigan bo‘limning nomlanishi	Tekshirish davri	Tekshirish muddati	Tekshirish usullari
1	Moddiy boyliklarni hisobga olinishini tekshirish	Har kvartalda	Kvartal oxirida	Inventarizatsiya, nazorat, o‘lchov
2	Ish haqini hisoblanishi va ish haqi bilan bog‘liq muammolarni tekshirish	Har kvartalda	Kvartal oxirida	Induksiya deduksiya
3	Xizmat safari bilan bog‘liq hisoblashishlarni tekshirish	Yarim yilda	Yarim yil oxiri, yil oxiri	Analiz, sintez
4	Kassa va kassa operatsiyalarini yuritilishini tekshirish	Har oyda	Oyning oxirgi kunida	Inventarizatsiya, taqqoslash, skanerlash
5	Stipendiya hisoblash va stipendiya bilan bog‘liq muomalalarni tekshirish	Har kvartalda	Kvartal oxirida	Induksiya, deduksiya
6	Debitor va kreditor qarzdorliklarni tekshirish	Har oyda	Oyning oxirgi kunida	Solishtirish, taqqoslash, analiz
7	Bank bilan bog‘liq hujjatlarni va pul o‘tkazmalarini tekshirish	Har oyda	Oyning oxirgi kunida	Arifmetik tekshiruv, taqqoslash
8	Tender asosida tuziladigan shartnomalarni yuritilishini tekshirish	Har oyda	Oyning oxirgi kunida	Modellastirish, skanerlash
9	G‘aznachilik tizimi bilan bog‘liq hisoblashuvlarni tekshirish	Har kvartalda	Kvartal oxirida	Tahlil, analiz
10	Moliyaviy hisobotlarni ishonchliligini tekshirish	Har kvartalda	Kvartal oxirida	Arifmetik tekshiruv, mantiqiy tekshiruv
11	Smeta xarajatlarini bajarilishini tekshirish	Har oyda	Kvartal oxirida	Taqqoslash, solishtirish

Tashkilotning buxgalteriya hisobida mavjud bo‘lgan har bir bo‘limni o‘ziga tegishli bo‘lgan registrarlari, hujjat shakllari, schètlari mavjud bo‘lib, har bir bo‘limni tekshirayotganda alohida yondoshib, o‘ziga xos usullardan foydalanish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 19 sentyabrda PQ- 3946-sonli “O‘zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” Qarori. www.lex.uz
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017yil 21 avgustdagi PQ- 3231-sonli “Ta’lim va tibbiyot muassasalarini moliyalashtirish mexanizmini hamda davlat moliyaviy nazorati tizimini yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi Qarori. www.lex.uz
3. “International Standards for the Professional Practice of Internal Auditing”, Institute of Internal Auditors, 2004, page 12 <https://na.theiia.org/standards>.
4. Stat’ya: A.Guseev “Polojenie o vnutrennem finansovim kontrole” Jurnal: “Silovnye ministerstva i vedomstva: buxgalterskiy uchët i nalogooblojeniya» № 1/ 2017 g. www.taxpravo.ru/analitika/statya.
5. Statya: Yelena P.A. “Teoreticheskie osnovy organizatsii vnutrennego audita v byudjetnyx uchrejdeniyax Ukrainy” Jurnal “Poltavskiy universitet ekonomiki i trgovli” www.unwe.bg/.../a644ac
6. www.scopus.com/results/results.uri www.nauka-rastudent.ru/26/3225/